

Стандартний підхід

Українська судова практика з питань арбітражного (третейського) розгляду має розвиватися за найкращими світовими стандартами у цій сфері

Анатолій ЖУКОВ
заступник голови
Третейської палати
України

Олена ПЕРЕПЕЛИНСКА
радник
ЮФ Sayenko Kharenko
Спеціаліст
для «Судового вісника»

Питання дійсності арбітражної (третейської) угоди постає в судовій практиці України досить часто — до, під час та після арбітражного (третейського) розгляду, передбаченого відповідною угодою.

Типовий закон

На жаль, його часто порушують недобросовісні сторони договорів з метою унеможливлення або, щонайменше, створення перешкод для арбітражного (третейського) розгляду чи виконання майбутнього арбітражного рішення у спорах за цим договором. Найбільше занепокоєння викликає практика подання такими сторонами окремих позовів, єдиною вимогою яких є визнання арбітражної (третейської) угоди (застереження) недійсною та винесення судами рішення по суті таких позовних вимог.

Така практика є недопустимою, що підтверджується також і загальноприйнятими міжнародними правилами та доктриною у сфері міжнародного комерційного арбітражу, відображеними, зокрема, у Типовому законі ЮНСІТРАЛ «Про міжнародний комерційний арбітраж» (Типовий закон ЮНСІТРАЛ), на основі якого розроблено законодавство України про міжнародний арбітраж та третейський розгляд, а також найкращою світовою практикою з питань арбітражу.

Відповідно до пояснень, розміщених на сайті ЮНСІТРАЛ, «Типовий закон покликаний надавати державам допомогу у реформуванні та оновленні їхнього законодавства про арбітражну процедуру з тим, щоб врахувати особливості ризику та потреби міжнародного комерційного арбітражу. Він охоплює всі етапи арбітражного процесу: від укладення арбітражної угоди, визначення складу арбітражного суду та вирішення питань, пов'язаних з його компетенцією та масштабами можливого втручання з боку судів загальної юрисдикції, до питань визнання та виконання арбітражного рішення. Закон відображає досягнутий у всесвітньому масштабі консенсус з ключових аспектів практики міжнародного арбітражу, прийнятої у багатьох державах світу, що представляють усі регіони та мають різні правові та економічні системи».

Комплексне тлумачення положень Типового закону ЮНСІТРАЛ дає змогу зробити однозначний висновок, що державний суд не має права розглядати вимогу лише про визнання недійсними арбітражної (третейської) застереження.

Так, статтею 5 Типового закону ЮНСІТРАЛ передбачено, що «з питань, що регулюються цим Законом, ніяке судове втручання не повинно мати місця, крім як у випадках, коли воно передбачене в цьому Законі». Аналогічне положення міститься і в статті 5 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» та застосовується українськими державними судами (наприклад, ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 лютого 2012 року у справі № 6-45477св11). Відповідно до статті 11 Закону України «Про третейські суди», пункту 3.2 рішення Конституційного Суду України від 10 серпня 2008 року у справі № 1-3/2008 «функціонування третейських судів в Україні базується не лише на засадах національного, а й міжнародного права».

Закон встановлює вичерпний перелік можливих втручань державних судів у питання, що регулюються Типовим законом: це направлення сторін в арбітраж у випадку подання до суду позову у питанні, що є предметом арбітражної угоди (стаття 8), прийняття судом забезпечувальних заходів у

Перевірка державними судами дійсності арбітражного застереження може здійснюватися лише в межах виконання ними функцій контролю та сприяння арбітражу

підтримку міжнародного арбітражу (стаття 9), призначення, відвід та припинення дії мандату арбітра, якщо ці функції покладені на суд (статті 11, 13 та 14), прийняття рішення щодо компетенції арбітражного суду (стаття 16), сприяння суду в отриманні доказів (стаття 27), скасування арбітражного рішення (стаття 34), а також визнання та виконання арбітражних рішень (статті 35 та 36).

Таким чином, перевірка судами дійсності арбітражного застереження може здійснюватися лише в межах виконання ними функцій контролю та сприяння арбітражу, вичерпний перелік яких наведено вище, і лише у межах, встановлених відповідними положеннями Типового закону.

Типовий закон прямо передбачає перевірку судом дійсності арбітражної угоди лише у трьох статтях: 8(1), 34(2)(1), 36(1)(1). Причому в двох останніх випадках йдеться про скасування та відмову у виконанні арбітражного рішення.

Що ж стосується статті 8 Типового закону ЮНСІТРАЛ, то нею передбачений розгляд питання недійсності арбітражної (третейської) угоди, якщо до суду подано позов у питанні, що є предметом такої арбітражної (третейської) угоди.

Тлумачити це положення необхідно в контексті описаних вище цілей Типового закону ЮНСІТРАЛ. І тут потрібно розрізнити два важливі аспекти, які умовно можна назвати як: (1) матеріально-правовий (визначення предмета третейської угоди) та (2) процесуальний (визнання третейської угоди та направлення сторін до арбітражу).

Іншими словами, у випадку надходження відповідних заперечень суд має, перш за все, співставити питання поданого до нього позову з предметом третейської угоди. І якщо він дійде висновку, що ці питання є предметом третейської угоди, то, перевіривши її дійсність, суд має направити сторони до арбітражу.

Аналогічне правило міститься і в частині 3 статті II Нью-Йоркської конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень, за якою Україна взяла на себе міжнародне зобов'язання визнавати на своїй території відповідні арбітражні угоди та забезпечувати, щоб її державні суди такі угоди виконували.

Прикладом правильного застосування чинного українського законодавства з

урахуванням описаних вище міжнародних правил, на наш погляд, є постановка Київського апеляційного господарського суду від 26 серпня 2014 року у справі № 910/5380/14 та постановка Вищого господарського суду України від 23 червня 2010 року у справі № 57/110-09, в яких, розглядаючи дві позовні вимоги з або у зв'язку з договором (-ами), частини 1 статті 207 Цивільного процесуального кодексу України.

Предмет третейської угоди

Предметом третейської угоди (застереження) є спори з договірних чи інших цивільно-правових відносин, що виникають з або у зв'язку з договором (-ами), частину якого (-их) є відповідне третейське застереження.

Як випливає з вищевказаного, питання дійсності третейської угоди в контексті цієї статті є питанням процесуальним, а

не матеріально-правовим. І перевіряється воно судом окремо від дослідження предмета відповідної третейської угоди. Тож сама по собі вимога про визнання недійсним третейського застереження не належить до предмета третейської угоди для цілей статті 8 Типового закону ЮНСІТРАЛ, а тому така вимога не повинна розглядатися судами як самостійна вимога, адже це є втручанням у питання, які регулюються Типовим законом, що прямо заборонено його статтею 5, прощитовано вище.

У разі надходження такого позову суди мають відмовляти у відкритті провадження. За аналогією: в Україні позовні вимоги про визнання недійсною умови договору про розгляд спорів у державних судах не пред'являються та не розглядаються державними судами України.

Направлення в арбітраж

Іншою проблемою є належне врегулювання та застосування в Україні правила, викладеного у статті 8 Типового закону ЮНСІТРАЛ (та в частині 3 статті II Нью-Йоркської конвенції), де передбачено, що державний суд повинен направити сторони для розгляду спору в арбітраж (третейський суд), якщо будь-яка із сторін спору просить про це не пізніше подання нею своєї першої заяви по суті спору. Це правило Типового закону ЮНСІТРАЛ не точно імплементоване в Господарському процесуальному кодексі (ГПК) України. Так, у пункті 5 частини 1 статті 80 ГПК України сказано про те, що суд припиняє провадження у справі, якщо сторони уклали угоду про передачу цього спору на вирішення третейського суду. У цій нормі, по-перше, немає умови про те, що таке припинення можливе лише, якщо одна із сторін спору заперече проти розгляду спору у державному суді. По-друге, наслідком такого заперечення повинно бути не припинення провадження у справі, а залишення позову без розгляду, як це передбачено, наприклад, у пункті 6 частини 1 статті 207 Цивільного процесуального кодексу України.

Крім того, не можна погодитися з практикою державних судів, коли вони і у випадку подання заперечень однією із сторін спору проти розгляду спору у державному суді продовжують розгляд справи з посиленням на те, що для припинення провадження у справі має бути воля обох сторін спору на розгляд спору у третейському суді, оскільки інша сторона, яка не заявляє заперечень проти розгляду спору у державному суді, має конституційне право на судовий захист у державному суді. Цікаво, що ця явно помилкова позиція обґрунтовується рішенням Конституційного Суду України від 10 січня 2008 року у справі № 1-3/2008, в якій йдеться саме про те, що за Конституцією сторони можуть домовитися про розгляд спору у третейському суді. Відповідно, відмова від такої домовленості у разі виникнення спору вочевидь повинна оцінюватися за загальним правилом про неможливість односторонньої відмови від умов договору про третейський розгляд спору. У цьому аспекті прикладом правильного застосування пункту 5 частини 1 статті 80 ГПК України є постанови Вищого господарського суду України від 19 березня 2013 року у справі № 39/160 та від 8 квітня 2014 року у справі № 904/9665/13.

Підсумовуючи вищевказане, висловлюємо сподівання, що українська судова практика з цього та інших питань арбітражного (третейського) розгляду розвиватиметься за найкращими світовими стандартами у цій сфері.

Захисні процедури

Чітка та зрозуміла процедура скасування змін до установчих документів покликана бути дієвим інструментом захисту порушених прав незаконно виведеної зі складу учасників товариства особи

Олександр МЕЛЬНИК
юрист МПЦ EUSCON,
м. Київ
Спеціаліст
для «Судового вісника»

Розглянемо питання застосування статті 31 Закону України від 15 травня 2003 року № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» (Закон № 755-IV), до якої внесено зміни Законом України від 10 жовтня 2013 року № 642-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців», який чинний уже понад півроку.

Вказаними змінами законодавець встановив таку процедуру скасування реєстраційних дій:

- 1) державний реєстратор вносить запис про судове рішення щодо скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи;
- 2) встановлює, що після скасування судом змін до установчих документів було вчинено будь-які інші реєстраційні дії;
- 3) надіслав суду, який скасовував зміни до установчих документів, повідомлення про такі наступні реєстраційні дії;
- 4) вказаний суд вносить додаткове рішення про скасування всіх наступних реєстраційних дій.

Простіше не буває

Така чітка та зрозуміла процедура справді покликана бути дієвим інструментом захисту порушених прав, скажімо, особи, незаконно виведеної зі складу учасників товариства чи позбавленої певного обсягу корпоративних прав.

96337 ПЕРЕДПЛАТА

журнал «Український адвокат»

ОФОРМИТИ ПЕРЕДПЛАТУ ТА ПРИДБАТИ ПЕРСОНАЛЬНЕ ВИДАННЯ ВИ МОЖЕТЕ У ЛЕГКІЙ ПРОДАЖІ ЦЬОГО ЖУРНАЛУ ПРАКТИКА.

18 лютого 2013 року журнал «Український адвокат» був включений як додатковий видання до офіційного публікаційного реєстру видавничо-друкарського підприємства «Здіду адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України та Ради адвокатів України»

Видання: ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА

Тел.: (044) 495-27-27
Факс: (044) 495-27-77
www.pravo.ua

Обсяг поняття «зміни до установчих документів» охоплює будь-яку текстуальну зміну статуту товариства

№ 57/314-6/526-2012). Як мінімум, потрібно вирішити питання застосування Закону до «наступних» реєстраційних дій, які вчинені до набуття ним чинності.

По-четверте, можливим є врегулювання співвідношення скасування «наступних» реєстраційних дій із правочинами, на основі яких вони внесені (йдеться про можливість витребубання корпоративних прав від добросовісних набувачів, припинення повноважень органів управління товариства тощо). Проте на сьогоднішній день формально ніяк не впливає на можливість застосування статті 31 Закону № 755-IV, оскільки цей Закон не пов'язує скасування реєстраційних дій від змісту правочинів, на основі яких такі дії вчинені.

Додаткові рішення

Практика застосування статті 31 Закону № 755-IV судами України різна. В одних випадках суди скасовують наступні реєстраційні дії (додаткові рішення Господарського суду Київської області від 27 жовтня 2014 року № 911/1975/13, Господарського суду Закарпатської області від 21 жовтня 2014 року № 907/602/14, Господарського суду Запорізької області від 14 липня 2014 року № 908/4321/13), в інших — відмовляють (ухвали Господарського суду м. Києва від 21 жовтня 2014 року № 910/22190/13, Київського апеляційного господарського суду від 14 жовтня 2014 року № 911/366/14).

Відмову у винесенні додаткового рішення суди, як правило, мотивують відсутністю для його винесення підстави, яка чітко встановлена процесуальним законом (зокрема, статтею 88 Господарського процесуального кодексу України). При цьому суди деколи роз'яснюють право сторонам звернутися з окремим позовом про скасування «наступних» реєстраційних дій. Цікаво, що є практика відмови судами у задоволенні позовів про скасування наступних реєстраційних дій (постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 9 жовтня 2014 року № 826/14331/14).

Підстави винесення

На переконання автора, суд не має підстав для відмови у винесенні додаткового рішення у випадку наявності всіх елементів описаної вище процедури (включаючи надіслання до суду саме

повідомлення державного реєстратора, а не заяви іншого суб'єкта) згідно зі статтею 31 Закону № 755-IV.

По-п'яте, положення статті 31 Закону № 755-IV передбачають наділення суду адміністративними функціями, які можна як відносити до форми (елемента) правосуддя, так і не відносити, що ніяк не впливає на обов'язковість здійснення функцій. Поняття «додатковий рішення», вжите в статті 31 Закону № 755-IV, із процесуальним законом має лише текстуальний збіг, причому і не в усіх випадках (наприклад, згідно зі статтею 168 Кодексу адміністративного судочинства України адміністративний суд виносить додаткову постанову чи ухвалу).

Конституція України у статті 124 фіксує, що правосуддя в Україні здійснюється винятково судами. Проте Основний Закон України, як і інші акти чинного законодавства, не перешкоджає суду виконувати й інші функції. Тому немає перешкод для наділення законодавцем судів іншими функціями, які останні зобов'язані будуть виконувати в рамках чи «поряд» із судочинством.

Отже, відсутність у процесуальному законодавстві дублювання норми статті 31 Закону № 755-IV не є перешкодою у застосуванні останньої судом. Немає і будь-якої колізії в даному випадку, оскільки процесуальний закон, наприклад Господарський процесуальний кодекс України, не є «законом про виключні види та порядок діяльності» певного суду та не є актом вищої юридичної сили. Кодифікованість закону не є ознакою його пріоритетності. Відповідно до пункту 3 частини 1 статті 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить прийняття законів. Обов'язку парламенту виносити зміни до закону, яким зазначив послугуватися адресат цього закону, немає.

Абстрагуючись від роз'яснень, які, очевидно, невдовзі будуть прийняті вищими судовими інстанціями з приводу статті 31 Закону № 755-IV, не можна залишити поза увагою позитивні тенденції у правозастосуванні вказаної норми. У решті, на переконання автора, в основі «колізії» у застосуванні вказаної норми лежать мотиви, подібні мотивам як і у сторін договору оренди землі, як і, прочитавши положення закону про можливість укладення договору на строк 50 років, зазначають у ньому цифру 49.